

STRÖMSTAD AKADEMI

Nordiskt institut för avancerade studier

NYHETSREBREV MAJ 2021, intern edition

Innehåll

Redaktörens ruta	1
Ordförandens rapport	3
Rektors rapport	3
Rektors IT-tips	5
Marknadsföringsgruppens rapport.....	6
Vetenskapskrönika från Strömstads tidning.....	6
John Fletcher: Demokratiskt uppror.....	7
Carl Olivestam: Vilken demokrati är mest demokratisk?	9
Johan Vestlund: Kommentar på John Fletchers text "Och om vi inte vill göra detta arbete?"	11
Åsa Morberg: Åtgärder mot rasism	15
Åsa Morberg: 10-årig grundskola – mot bättre vetande	16
Åsa Morberg: PISA-undersökningen.....	18
Åsa Morberg: Ökad detaljstyrning i skolan.....	19
Åsa Morberg: Byråkrati kontra god föreningssed	20
Ari Lampinen: Preventing dangerous anthropogenic climate change in Glasgow	22
Lennart Wetterberg: Ny preprint publicerings serie	23
Jens Allwood: Vilken är den bästa vetenskapliga metoden?	25
Onlineföreläsningar hösten20/våren 21	26
Bokanmälan: Pandemier	28

Redaktörens ruta

R_e_d_a_k_t_ö_r_e_n_s__r_u_t_a Anders Gustavsson

Ryggkirurg och styrelseordförande Peter Fritzell rapporterar om aktuella händelser inom Strömstad akademi. Den 24 maj höll han webinar om Svenska register inom hälso- och sjukvården.

Informatikforskare och rektor Per Flensburg informerar om aktuella händelser inom Strömstad akademi. En aktuell rapport från marknadsföringsgruppen ingår. Flensburg argumenterar för att Strömstad akademis le-

damöter skall registrera sig på diskussionsforum. <http://stromstadakademi.se/wp2/2021/02/15/diskussionsforum-videor/> Han har i videoserien SAV 28 utgivit "Hot mot demokratin Hårt språk på nätet". <http://stromstadakademi.se/SAV/SAV-28.pdf>

Maj månads krönika i Strömstads Tidning den 22 maj skrevs av **turismforskare Anders Steene**. Han resonerar om hur turismen skall kunna återhämta sig efter covid19 pandemin.

Förslag till nya krönikor i Strömstads Tidning skickas till **Mariana Back** med adress: mariana.back@tekniskamuseet.se

Redaktör: Anders Gustavsson
Layout: Per Flensburg

Ekonom John Fletcher fortsätter artikelserien "Vad händer med vår välfärd?" Denna gång är temat Demokratiskt "uppror"!

I polemik mot ekonom John Fletcher diskuterar **didaktiker Carl Olivestam** demokratibegreppet med avseende på relationen mellan stat och religion.

Solenergiforskare Johan Vestlund diskuterar, i anslutning till John Fletchers senaste inlägg, svaga punkter inom demokratin men även förbättringsmöjligheter.

Företagsekonom Rune Wigblad har publicerat en uppsats med titeln "Hur kommer det sig att prestationerna ökar vid nedläggningar?" i Organisation & Samhälle - Svensk företagsekonomisk tidskrift 2021. <https://org-sam.se/hur-kommer-det-sig-att-prestationerna-okar-vid-nedlaggningar/>

Företagsekonom Sarah Philipsson har utgivit AAS 57 med titeln "Konsumenter och företag som aktörer på marknaden". <http://stromstadakademi.se/AAS/AAS-57.pdf>

Didaktiker Åsa Morberg diskuterar på ett kritiskt sätt regeringens nya uppdrag till Statens Medieråd att identifiera och ta fram metoder mot rasism inom skolvärlden. Hon är även tveksam till en tioårig grundskola som nyligen föreslagits i en statlig utredning. Morberg framför vidare starkt kritiska synpunkter på de internationella PISA-undersökningarna i sin helhet. Hon är kritisk till att staten alltmer går in för att detaljstyra skolornas verksamhet. Hon argumenterar för en förstärkning av god föreningspraxis och föreningssed inom Strömstad akademi.

Fysiker Ari Lampinen informerar om den internationella klimatkonferensen i Glasgow i november 2021 där medlemmar i Strömstad akademi kan anmäla sitt intresse att delta.

Psykiatrforskare Lennart Wetterberg diskuterar värdet av preprintmöjligheter för forskare inom Strömstad akademi i coronatider.

Etnolog Anders Gustavsson har publicerat boken "Improper Use, Moderation or Total Abstinence of Alcohol Use of and opinion on alcohol especially in the western Swedish

countryside and coastal regions during the late nineteenth and early twentieth centuries". Den digitala versionen finns på AAS 56 <http://stromstadakademi.se/AAS/AAS-56.pdf>

Lingvist Jens Allwood har i videoserien SAV 29 utgivit "Integration – webinarium i samarbete med immigrantinstitutet". <http://stromstadakademi.se/SAV/SAV-29.pdf>. Han orienterar också om det pågående arbetet med den debattbok om vetenskapliga metoder som han redigerar.

I samarbete med Immigrantinstitutet i Göteborg höll **religionsvetare Cenab Turunc** den 24 maj webinar om "Religiösa minoriteter i Mellanöstern".

Antologin "Pandemier – dåtid och nutid för framtid" har utkommit och presenteras genom en pressrelease. <http://stromstadakademi.se/Pandemierforhand.pdf>. Boken kan beställas genom Strömstads Bokhandel: std.-bok@telia.com eller Bokus.com för ett pris av 249 kr. <https://www.bokus.com/bok/9789189331006/pandemier/>

Psykiater Kristina Lindwall Sundel har skrivit en bokanmälan om antologin Pandemier.

Den 17 maj höll **farmakolog Marylou Wadenberg** webinar med temat Alcohol/drug addiction /emergence and treatment options.

Försök att värva nya medlemmar till Akademin, inte minst yngre forskare. Skicka förslag till rektor Per Flensburg: per.flensburg@stromstadakademi.se

Jag önskar nya bidrag till juninumret 2021 av Nyhetsbrevet med deadline den 26 juni 2021 till anders.gustavsson@ikos.uio.no. Sänd kortare artiklar, debattinlägg och/eller recensioner av ny vetenskaplig litteratur. Svenska bidrag skall ha en engelsk översättning.

Sänd också bidrag till Akademin skriftserie Acta Academiae Stromstadiensis, AAS, och videoserien under adressen: gudmundbergqvist@hotmail.com.

Ordförandens rapport

Kollegor i Strömstad akademi,

Jag vill börja med att hänvisa till andra styrelseledamöters skrivelser i Nyhetsbrevet. Pandemin verkar långsamt dra sig tillbaka, men en ny våg kan inte uteslutas.

Styrelsemötet och Årsmötet i Strömstad kommer att genomföras. En del ledamöter kommer att delta fysiskt, men flertalet förmodligen virtuellt. Kallelse och dagordning har skickats den 25/5, och alla andra relevanta dokument kommer att mailas senast 210614.

Vetenskapsfestivalen med deltagande av allmänheten i Strömstads Gymnasium är planerad till månadskiftet augusti/september, och vår expertis i akademien (virologi) har preliminärt flaggat för att det kan vara relevant att genomföra detta. Det kan emellertid vara svårt att veta nu hur resandet mellan olika länder kan se ut inom de närmaste månaderna.

Konkret/aktuellt. Oavsett om det blir ett fysiskt möte i Strömstad, så skulle jag vilja att

alla ledamöter funderar på hur ett samarbete med andra organisationer kan se ut, och hur vi fortsättningsvis ska göra våra föreläsningar publika via vår Hemsida.

Lokalavdelningen Göteborg t ex har varit/är mycket aktiv med avseende på olika Webinar.

Folkuniversitetet i Falun/Dalarna har beskrivit sig mycket intresserat av att samarbeta med Akademien med avseende på föreläsningar/kurser osv. Detta är precis i linje med vad Akademien vill! Alla lokalavdelningar som vill vara med i denna satsning, hör av er till lokalavdelningen i Falun för diskussion!

VIKTIGT!

I samma anda har ledamöter i akademien inkommit med reflektioner på regeringens betänkande; <https://seniorarbetskraft.se/wp-content/uploads/2020/11/Sammanfattning-.pdf>

Allt gott, Peter

Rektors rapport

Ännu en månad har farit hädan, vi är redan i juni månad och sommaren lyser med sin frånvaro. Det gör däremot inte Strömstad akademi, där är full aktivitet. Varje vecka är det minst ett webinarium om inte arrangerat av oss så i varje fall av våra samarbetspartner, mest olika Rotary och så immigrantinstitutet, som är synnerligen aktivt. Jens Allwood, Åsa Morberg och John Fletcher driver projekt samman med dem. Det är ett elände att hålla reda på alla webinarier, möten och annat så jag tänkte utnyttja den kalender jag var förtänksam nog att installera på vår hemsida. I nedersta raden, näst längst till höger på hemsidan finner du en bild på en hand som gör en markering i en kalender. Klicka på den bilden och du kan se vad som finns i kalendern. Jag ska be Ca-

rina, vår hjälpredda på webben, att hjälpa mig lägga in olika möten. Anvisningar kommer att finnas på hemsidan under "Aktuellt", som i praktiken är en liten blogg.

Omkring oss i världen händer en hel del saker. Pandemin upptar fortfarande en väsentlig del av nyhetsflödet, men jag har en känsla av att folk tappar intresset mer och mer. Oturlig timing för vår pandemibok. Men den har uppmärksammats på en del ställen och vi fortsätter sprida våra samlade kunskaper. Känner du någon journalist så tipsa gärna vederbörande, skicka vederbörande till någon av redaktörerna.

Jag hörde på radion att BBC råkat riktigt illa ut då en talare inledde med: "Mina damer och herrar!" Det hade kunnat funnits någon transperson i publiken som blev kränkt av

detta och kände sig utesluten, så den inledningsfrasen fick man/hon/den/det inte användas! Nu fanns det visserligen ingen sådan i den aktuella publiken, men det hade kunnat finnas! Man undrar: Var finns sunda förnuftet? Var finns toleransen? Mats Alvesson, en av mina favoritforskare, skriver om detta i en debattartikel i DN, från aug 2020, som jag stötte på. Han menar att det idag är alltför mycket fokus på att göra saker rätt, än att göra rätt saker. Samhället är på väg in i en funktionell dumhet på grund av en massa regler som inte fyller någon funktion. Hur många av oss har inte blivit kvalitetsgranskade av högskoleverket och liknande myndigheter? Vad granskade man? Jo, processerna! Resultatet av processerna var helt ointressant, det var först major Björklund som införde det då man skulle granska C- och D-uppsatser. Enligt min mening ett av de få kloka beslut han genomförde. Men han fick ge sig och nu förmodar jag man är tillbaka i den gamla lunken.

Inom Strömstad akademi har vi länge drivit frågan att vi ska ha ordning och reda i våra rutiner så vi kan få lov att förvalta forskningsmedel och på sikt bli ett riktigt lärosäte. Inte minst har undertecknad drivit den frågan. Men en del ledamöter har ifrågasatt detta och ser det som en ökad byråkratisering och kontroll. Efter Framtidsgruppens slutrapport insåg akademins ledning att målet om lärosäte och fasta resurser var orealistiskt utan istället får varje projekt söka forskningsbidrag på egen hand. Vi är ju så lyckligt lottade att våra personalomkostnader är tämligen små och våra omkostnader för att bedriva våra undersökningar är i regel inte heller så stora. Undantagandes en del naturvetenskaper som behöver laboratorier och annan dyr utrustning. Så varför ska vi dra på oss ett omfattande och tidsödande administrativt regelverk bara för att försäkra oss om

att vi gör saker på rätt sätt? Vore det inte istället bättre att göra rätt saker?

En sådan handlar om klimatet. Det är, enligt min mening, det största hotet mot mänskligheten som för närvarande finns. Pandemin ställer till besvär, människor dör och vi får ändra en del på våra umgängesvanor. Men detta är inget mot klimathotet. Enligt de prognoser forskarna har kommer vid en höjning av medeltemperaturen på jorden över 2° att leda till att stora delar blir obebodliga, t.ex. kommer Sydeuropa att bli öken och all världens befolkning, som så beräknas vara ca 9 miljarder samlas kring våra breddgrader. Tala om folkvandring! Vid den förra stora folkvandringen kring 400-talet föll romarriket, vad kommer då inte att falla nu?

Jag är ingen klimatexpert, jag läser bara vad några forskare skriver och det jag läser skrämmer mig. Strömstad akademi har eller kanske rättare sagt, haft en omfattande forskning kring solenergi. Det tycks inte hända så mycket inom detta område numera. Vi har ett projekt som handlar om solenergi, men det finns ingen projektledare. Kanske är det så att det krävs så mycket labb-resurser att vi helt enkelt inte kan genomföra sådan forskning? Men vi kunde väl göra något? Bemöta alla konstiga påståenden från klimatskeptiker, bemöta alla andra felaktiga påståenden som att ved är ett klimatneutralt bränsle! Detta stämmer på lång sikt, men inte i den horisont vi rör oss inom, dvs ca fram till 2050. Hugger jag ner ett träd och eldar upp det frigörs en massa CO₂. Även om jag direkt planterar ett nytt träd, så tar det ca 20 år innan det blir en kolsänka. Trä avger 1,2 ggr mer CO₂ än kol och naturgas avger bara hälften så mycket CO₂ som trä när det brinner. Ur klimatsynpunkt är ved ett mycket dåligt bränsle. Det är bäst om det får ligga obränt i vedboden.

Per Flensburg

Rektors IT-tips

Strömstad akademi är en virtuell akademi och ännu mer virtuell har den blivit under pandemin. Det har i praktiken inneburit att antalet kommunikationskanaler fördubblats: Från en (e-post) till två (e-post och e-möten). E-möten sker i regel via GoToMeeting, som vår ordförande disponerar eller via Zoom, som troligen är det vanligaste mötesprogrammet utanför företagsvärlden. Där använder man Microsofts Teams. En del exotiska personer använder andra program som t.ex. Googles Meet. De två sista är gratis medan både Zoom och GTM kostar pengar. Att koppla upp sig mot dessa program är synnerligen enkelt. Man får en länk, klickar på den och är i princip igång. Google Meet fungerar så, men har i övrigt inte många extra finesser. De andra kräver att man laddar ner en app och det gör man en gång. Man läser anvisningarna på skärmen och ska inte vara rädd för att klicka på "ja". Jag tror att många verkar vara livrädda för att tillåta något i tron att man öppnar upp för virus och annat sattyg. Om "ja" eller "OK" eller ngt liknande är förhandsvalt ("default" kallas det på data-språk) är det i regel ingen fara att klicka på det. Det man inte ska klicka på är länkar i e-post som kommer från okänd användare. Speciellt om det förknippas med något fantastiskt erbjudande! Kasta sådana brev direkt!

Det jag tänkte prata med om här är e-posten. Peter brukar alltid klaga över att han överhoppas av e-post och måste använda en massa tid till att läsa och besvara. Samma gäller för undertecknad. Just nu är det dock bara 7 av de 59 olästa breven jag har som kommer från Strömstad akademi, men det beror på att jag hela dagen suttit och läst och besvarat dessa brev. Man känner sig ibland som Sisyfos. Samtidigt är jag rektor och vill gärna veta vad som händer, så att läsa breven går i regel väldigt fort, men förväntar ni er svar eller aktion från min sida måste ni säga det väldigt tydligt!

Vad som är ett speciellt otyg är att långa diskussioner dras igång. Exempelvis skickar någon en text och vill ha synpunkter på den. Vederbörande vill förstås ha så mycket synpunkter som möjligt och skickar till så många som möjligt. Någon har synpunkter och svarar till alla. En till har synpunkter och skickar till alla. Någon har synpunkter på vad den förste sa och skickar till alla. En fjärde kommer på en sak, som egentligen är helt irrelevant, men som vederbörande tycker ändå har en viss poäng och skickar till alla. Den förste har nu kommentarer till den tredje och skickar till alla. Ja, har ni hängt med? Tänkte väl det. Diskussioner ska föras i diskussionsforum där svar och kommentarer är tydligt strukturerade och lätta att följa. Att vara förtrogen med diskussionsforum tillhör elementa, att veta att en blå text som är understruken innebär en länk till något och att man då kan klicka på den, tillhör också elementa. Att kunna läsa en text på skärmen, att kunna följa anvisningarna i den texten borde inte vara oöverstigligt för en professor! Ja, nu är jag elak, överlägsen, oförstående, besserwisser och en massa annat otäckt, men, kära vänner, ett smart handhavande av våra elektroniska resurser spar väldigt mycket tid! Det kräver lite inkörning, detta kräver tid, men den tiden tjänar man in många gånger om.

Så, kära ledamöter och medlemmar i Strömstad akademi: Registrera er på vårt diskussionsforum, det finns beskrivningar på hur man gör: <http://stromstadakademi.se/wp2/2021/02/15/diskussionsforum-videor/> Det finns också en lathund: <http://stromstadakademi.se/Lathund.pptx> Detta hittar man på hemsidan om man skriver diskussionsforum i sökrutan i högerspalten och sedan klickar på förstoringsglaset.

Per Flensburg

Marknadsföringsgruppens rapport

Vi har några smärre projekt på gång:

- Få in beskrivande text till våra antologier i Bokus
- Sprida kännedom om pandemiantologin till journalister vi känner
- Försöker få en debattartikel publicerad i Curie, Vetenskapsrådets tidning
- Skriver debattartiklar och annat material för att lägga in på Tvärtänkt så där finns en

del innehåll innan vi går ut med någon marknadsföring. Har du några funderingar kring något tveka inte att sända in dem till någon i marknadsföringsgruppen!

- Formulerar en marknadsföringsstrategi som ska vara klar till årsmötet och ingå i verksamhetsplanen

I övrigt har vi haft fullt upp med webinarier och projektarbete. Det är härligt att vara aktiv!

Vetenskapkrönika från Strömstads tidning

Blir det en turismboom efter pandemin?

Anders Steene

Anders Steene är docent i turismvetenskap vid Södertörns högskola och biträdande professor vid Strömstad akademi. (bild: Pontus Johansson)

Framväxten av nya varianter av covid-19-viruset har fått många regeringar att gå från att minska restriktionerna för resor, till en total nedstängning för turister i de flesta destinationer.

Världshälsoorganisationen, WHO, har också ett dystert perspektiv där man förutspår att covid-19 har besegrats först 2023 och i exempelvis Portugal utgår man för sin del från att turismen först 2023 återgår till vad den var 2019.

Om världen lyckas besegra coronaviruset, blir det då en reseboom?

Förmodligen kommer de djärva och våghalsiga att börja resa, de som antropologen V L Smith kallar "Explorer" - de nyfikna och djärva. När man ser att det går bra för dessa de första får vi säkert se en begynnande massturism igen. Men det sker inte alldeles direkt utan det tar ett år eller två.

Men man kan fundera över varför den industrialiserade världens befolkning är så angelägna om att få resa nu? Särskilt då det inte finns så mycket att besöka då länders attraktioner, hotell och restauranger är stängda på grund av covid-19.

Några länder har börjat diskutera ett internationellt resande samt tillåta vissa grupper att resa in i respektive land.

Exempelvis Malta som avser betala turister som besöker landet i sommar med 200 Euro.

Israel utfärdar nu s k gröna pass för vaccinerade. Dessa pass utgör inträdesbiljett till flyg-

resor, kulturevenemang, gym, hotell etc. och Grekland accepterar dessa "gröna pass".

EU-kommissionen diskuterar för sin del ett vaccinpass, men hos EU-länderna finns det i skrivande stund ingen tydlig enighet om denna idé.

Olika intressenter inom resebranschen förespråkar ett hälsointyg, liknande det som utvecklas i Danmark, ett elektroniskt dokument där man skulle ha all hälsoinformation om personen och inte bara om covid-19.

Covid-19-pandemin har bland annat haft en förödande inverkan på flygindustrin, med massiva avbokningar då länder över hela världen stängde sina gränser och begränsade resandet för att kontrollera spridningen av viruset.

I Sverige har antalet flygstolar halverats från 900 000 år 2019 till 400 000 år 2021, enligt SR:s nyheter den 30 mars i år.

Sannolikheten för att vi ska se en nystart på den nationella och internationella turismen 2021 efter covid-19 är inte särskilt stor. Dels har världen drabbats av en tredje coronavåg som uppenbarligen är mer smittsam än den tidigare vågen. Dels kan inte EU-länderna komma överens om hur man ska utforma ett

eventuellt coronapass och vad som ska finnas i detta dokument.

Således, besöks- och turistindustrin i Sverige får fortsätta att hoppas på ett inhemskt resande med mer grön turism, men med tanke på hur regeringen och Folkhälsomyndigheten har behandlat svensk besöks- och turistindustri har dessa företag svårt att överleva. Restriktioner som dikteras av bristande kunskaper om hur aktivitets- och upplevelseföretagen fungerar,

Utan aktiviteter och upplevelser blir det inget resande, en semestrande publik vill få uppleva något intressant och spännande på sin semester, levererat av företag som skapar detta. Men om företagen har gått i konkurs på grund av icke anpassade regler för turistföretagens verksamhet blir det ingen turism.

För att kunna leverera en upplevelse behövs fungerande attraktioner, boenden och matställen, allt för att ett turistresande ska uppstå.

En förlängning av bland annat omställningsstöd är en nödvändighet och det måste vara minst fram till sommaren 2023 och detsamma gäller övriga stödformer.

John Fletcher: Demokratiskt uppror

Demokratiskt 'uppror'!

John Fletcher

Demokratin är inte ett "tillstånd". Demokratin erövras och återskapas – och försvaras – genom de konkreta vägval var och en av oss gör – eller väljer att inte göra – under alla livets vardagar. Det man kan göra 'uppifrån' är att ta bort hinder, öppna dörrar.

Vårt välstånd är inte ett "tillstånd". Det skapas och utvecklas av individer som arbetar för att förbättra sin egen livssituation.

Tillit, respekt för andra och samarbete människor emellan "finns" inte. De skapas och växer tack vare vård sätt att umgås med varandra från dag till dag.

Jag vill starta ett demokratiskt uppror mot politiker och särintressen som vill att vi ska vara 'föremål för omsorg' – snarare än 'medborgare'. Många av de fantastiska möjligheter som vi har kommer att gå förlorade om inte tillräckligt många individer bestämmer hur de själva vill att Sverige ska fungera – och ger sig fan på att få det att hända. Det räcker med att några procent av oss alla blir demokrati-aktivister för att en förändringsprocess ska komma i gång.

Demokratin kommer att överleva och utvecklas enbart om tillräckligt många av oss anser att demokratin är "värd besväret". "Oss" betyder i det här sammanhanget "du och jag och tillräckligt många andra". Här är en tänkbar arbetsgång för den som bryr sig:

Svara på frågan **"Vad är viktigt för mig?"**

Mitt svar är (men det är bara mitt – ditt ser säkert annorlunda ut):

Jag vill:

- ha kvar befälet i mitt eget liv, ha friheten att välja
- behövas för andra och på det sättet finna mening i mitt liv
- behöva lära mig nya saker för att klara av det jag finner meningsfullt
- se möjligheter att göra mitt eget och min familjs liv bättre
- känna mig trygg i att samhällets 'spelregler' är kloka – och stabila.

Nästa fråga är: **"Är det så jag har det?"**

Svaret kan bero på:

- **allmänna, yttre förutsättningar:** hur våra sociala system fungerar (Sveriges rättssystem, välfärdssystem, skatter, politiska partiers program . . .) Listan kan bli oändlig och är säkert unik för varje individ
- **personliga förutsättningar** (de förmågor jag föddes med, min uppväxt, de livsval jag gör, utbildning, yrke, arbetsgivare, fritid, politiskt engagemang, ideell verksamhet . . .) Även den här listan är oändlig och unik.

Och till sist: **"Vad kan jag göra om det jag ser inte stämmer med mina värderingar?"**

Jag kan:

- **formulera vad det är som inte stämmer** – och fundera på vilka ändringar jag vill se
- inventera vilka möjligheter jag har att **påverka** utvecklingen (politiskt arbete, debatt i media, egna nätverk, . . .)
- eller säga: **"efter mig syndafloden"**!

Den som gör ett sådant ställningstagande kan påverka sin omgivning – och det är så en utvecklingsprocess kan komma i gång. Det handlar om att informera och övertyga, och i minst lika hög grad om att tackla de begränsningar som vi tillåtit våra politiker att bygga omkring oss. Vi behöver visa på skillnaderna mellan det (relativt fria) marknadssystem som bidragit till vårt välstånd å ena sidan och alla försök att styra 'uppifrån' å den andra. Vi har kommit långt in i återvändsgränder som är svåra och kostsamma att ta sig ur. Se på svårigheterna med att förändra reglerna för hyressättning i en bo-

stadsmarknad som är låst av decennier av regler, subventioner, bostadshamstring, svart marknad osv. Det har skapat gigantiska förmögenhetsöverföringar – och kan skapa lika stora förmögenhetsöverföringar när vi försöker ta oss ut ur den återvändsgränd vi skapat åt oss själva när vi trodde att centrala beslutsfattare kan ersätta miljontals människors egna preferenser. Det är en vital del av det demokratiska dilemmat: *"Hur ska vi, vi tillsammans, kunna rätta till det som gått snett utan att människor far illa?"*

Vi behöver visa på hur enskilda individers strävan efter att skapa ett bättre liv åt sig själva och sina familjer försvåras av alla de begränsningar som tvingas fram av försöken att styra uppifrån. Vi behöver visa att det är ur just denna strävan på individnivå som en förnyelse kan komma. Det förutsätter att vi medborgare hjälps åt att riva de hinder – både mentala och legala – som "jag-tar-hand-om-dig"-politikerna har byggt – och fortfarande bygger. OBS: jag vänder mig till politiker i alla partier. Alla har, om ock i varierande grad, bidragit till de här hindren.

Som du märker utgår jag från individers val – inte från 'samhällets'. Det är de vägval vi individer gör i vår vardag som formar framtiden. Det är vi individer som utifrån våra egna förutsättningar och drivkrafter (även sådana som inte är alldeles "rumsrena") ökar våra gemensamma förmågor.

När jag skriver 'demokratiskt uppror' menar jag alltså inte en välorganiserad och centralstyrd "offensiv". Jag menar individer som gör egna personliga ställningstaganden – och agerar utifrån sin övertygelse:

- *Vilken sorts liv är bra för mig och för min familj?*
- *Vilken sorts omgivning och land vill jag därför leva i?*
- *Vilken sorts värld vill jag därför leva i?*
- *Vad kan, vill jag göra för att det ska bli så?*

Det är i arbetet för att se till att det blir så som livet blir meningsfullt.

Carl Olivestam: Vilken demokrati är mest demokratisk?

Vilken demokrati är mest demokratisk?

Carl E. Olivestam, Doktor i religionsvetenskap, professor i utbildningsvetenskap

Vår energiske akademiledamot John Fletcher fortsätter sin samhällsdiskussion i akademins nyhetsbrev, vilket verkligen höjer dess läsvärde. Denna gång anlägger Fletcher ett svenskt perspektiv på demokrati och svensk samhällskonstruktion som norm för en analys av olika staters demokratistatus. Därför behöver inte heller begreppet demokrati definieras. Det är bara att tänka svenskt.

Länsstyrelserna i Sverige däremot anser att det är nödvändigt med en precisering. De beskriver demokrati så här:

Ordet demokrati kommer från grekiskan och betyder ungefär "folkstyre". Frågor om demokrati har diskuterats i flera tusen år, men det finns ingen definition av begreppet som alla i världen skulle hålla med om. Bland annat beror det på att demokrati är något som ständigt utvecklas och förändras.

....

Frågan om demokrati är bra eller dålig har diskuterats ända sedan idén uppstod. Det finns de som menar att ett demokratiskt system inte alltid är lika snabbt och effektivt som en diktatur där den som bestämmer snabbt kan driva igenom olika beslut. I en demokrati ska alla få göra sin röst hörd, man måste kompromissa och rösta för att komma till beslut. Därför är det i vissa extrema situationer bestämt, även i demokratiska stater, att demokratin kan få stå tillbaka för effektivitet och snabbhet. Det kan i krissituationer helt enkelt vara nödvändigt för de som styr att fatta ett snabbt beslut för att situationen inte ska förvärras. (Länsstyrelsernas hemsida: Informationssverige.se, hämtat 210429.)

Ett aktuellt exempel på problemet för ett demokratiskt samhälle utgör hur en stat ska

hantera och fördela ansvaret i bekämpandet av den pågående pandemin (Vår nyutkomna antologi i ämnet är en stor tillgång). Det land som just nu anses vara världsledande i bekämpandet är staten Singapore. Minsta lilla tendens utlöser en radikal åtgärd. Denna stat räknas som demokrati trots att det är en enpartistat och att av de tre hittillsvarande premiärministrarna så är det den förstes son som sedan 2004 innehar den positionen. Effektivitet kännetecknar denna demokrati där näringslivsfilosofi mer än ideologi präglar samhällsutvecklingen och har lett fram till en välfärdsstat överträffande den svenska.

Denna nyansering av demokratibegreppet skulle onekligen försvåra Fletchers analys där han indelar de icke-demokratiska staterna i ideologiska, religiösa, makt- och rikedomsfokuserade stater. Till att börja med kan vi konstatera att det inte är endast stater som agerar på den globala arenan. Och Fletcher själv har ju en bakgrund i en företagskultur som arbetar oberoende av nationsgränser och borde väl närmast inräknas i kategorin makt- och rikedomsfokuserade? De stora spelarna som idag sätter demokratin ur spel är sådana som Google, för att bara ta ett exempel. I denna jämförelse förefaller de ideologiskt och religiöst förankrade staterna rätt maktlösa. Men i Fletchers hotbild verkar marknadsekonomin framstå som garanti för att eliminera ideologiskt grundade stater. En lite olycklig benämning för övrigt. Är inte själva demokratin ideologisk? Och bars inte de stater Fletcher nämner - Sovjet, Kina och Nazityskland - upp av en statsreligion: Sovjet med sin ateistiska religion, Kina med sin maoistiskt-konfucistiska religion, Nazityskland med en mix av Reichkirche, Christliche Nationalsozialisten och Das germanisierte Christentum?

De enligt Fletcher religiösa staterna finner inte heller större förståelse:

Demokrati kan knappast utvecklas i ett land där stat och religion bildar en samlad maktelit.

Med inskränkandet till Saudi Arabien och Iran befinner han sej på trygg mark. Inte ens länderna själva strävar efter en svenskdefinierad eller någon annan västerländsk demokrati. Utvidgar vi däremot exempelländerna blir det lite mer problematiskt att hävda denna doktrin. Jag väljer USA, den fortfarande världsledande nationen i många avseenden. Denna stat grundades som följd av ett antal mestadels kristna religiösa minoriteter som sökte sin fristad från det religiöst intoleranta Europa, Sverige inget undantag.

Därför är USA är en enda stor väckelserörelse, den grundades så och den fortsätter att vara det. Alla som aspirerar på att bli landets president framhåller sin religiösa tillhörighet. Även om man heter Trump (DN 200402: Trump, den minst fromma presidentkandidaten i amerikansk historia, hade en personlig pastor, Paula White). I den närmaste kretsen av rådgivare finns alltid en framstående religiös ledare. Billy Graham är den mest kände som under sin långa levnad (1918-2018) var rådgivare till fyra presidenter i följd. Och dagens president är inget undantag: "Slående hur teologiska ord går som en röd tråd genom Bidens tal", konstaterade Svenska kyrkans ärkebiskop Antje Jackelén om hans installationstal. Varje dag öppnar kongressen

med en kristen morgonbön som tar en god stund att avverka. Medan våra mynt av tradition har kungen som värdegarant har dollarn: "In God we trust".

Jag skulle kunna fortsätta att visa att världens största (till antalet medborgare) demokrati just har som fundament där "stat och religion bildar en samlad maktelit". Att detta är otänkbart för ett svenskt koncept av demokrati idag är en sak, men att sätta upp detta som norm för alla stater demokratiutformning är däremot inte rimligt. Och går vi tillbaka i historien så finner vi starka belägg för hur kristna grupperingar medverkade till demokratins uppkomst långt före dess benämning. Min egen forskning kring sådana grupperingar skildrar Skellefteå under 1800-talets tre första årtionden och visar med all tydlighet på detta. I Sverige firar vi 100 år av demokrati. I Skellefteå kan man fira 200 år! Det fick de kung Karl IX Johans underskrivna dekret på år 1821.

John Fletcher har verkligen en poäng i att betona att demokratin inte är medfödd utan att den måste förvärvas. Men i uppgiften att fostra demokratiska medborgare är det väsentligt att inte utesluta de drivkrafter och rörelser som kan bidra till en sådan utveckling. Och den bör grundas i en nyanserad analys av begreppet demokrati samt ha som mål en verklighetsnära sådan.

Johan Vestlund: Kommentar på John Fletchers text "Och om vi inte vill göra detta arbete?"

Kommentar angående demokrati på John Fletchers text i Nyhetsbrev nr 4 2021 "Och om vi inte vill göra detta arbete?"

Johan Vestlund

Vill du bo i ett land där medborgarna får valuta för skattepengarna? Där stat, kommun och andra myndigheter agerar för allas bästa? Du kan lufta dina åsikter? Nyhetsförmedlarna är måna om att förmedla sanningen? Vill du kort sagt bo i ett land som fungerar? Hur får man en demokrati att fungera på detta vis? John Fletcher skrev att demokratin skapas, dag för dag, därför att du och jag bryr oss, respekterar dess värderingar och spelregler. Men John fördjupade aldrig resonemanget om demokratins svaga punkter eller vad vi kan göra för att få den att fungera bättre. Själv har jag kunnat se hur demokratin verkställs i praktiken i arbeten med departement, myndigheter och EU, efter att ha jobbat på en regelgivningsmyndighet i snart ett decennium och man kan konstatera att det är väldigt stora skillnader på kulturen i olika myndigheter. Som komplement till detta har jag även gjort litteraturstudier om hur massmedia fungerar, mer om det nedan.

Demokratin fungerar som bäst när det finns anledning för människor att bry sig om, och ta reda på fakta i frågor som berör dem. Ett sådant exempel är fördelningspolitik. Där är människor någorlunda rationella, och väljer parti efter vad som ger dem mest i plånboken. Totalt sett får man en fördelningspolitik, där de människor som har mest betalningsförmåga får lämna ifrån sig en del och andra får bidrag. Det uppstår så småningom en opinionsmässig jämvikt, mellan de som vill fördela mer och de som vill fördela mindre.

Demokratin kan även fungera mindre bra. Det är i frågor som det är svårt att ha någon uppfattning om för vanliga medborgare. Är

det bra eller dåligt att skydda vargar, sälja ut statlig eller kommunal infrastruktur, att vara med i EU, bygga vindkraftverk, tillåta friskolor, avreglera jordbrukspolitiken eller att införa vaccinationspass? Hur ska medborgarna kunna veta det? Svaret är att de flesta inte gör det. Det är lätt att skaffa sig en ståndpunkt, men om man inte kontrollerar fakta och istället aningslöst litar på vad som hörs i den dagliga debatten, enkla tumregler och tyckande, så är uppfattningen bristfälligt underbyggd. Att noggrant kontrollera fakta tar tid och är krävande, och eftersom folk vare sig har tid eller intresse, så är det alltså vanligt att medborgarna skaffar sig uppfattningar utan något riktigt faktaunderlag. Källorna är vanligen det som sägs i nyheterna och vad de har hört släkt och vänner prata om, som i sin tur bygger på samma källor. Det kanske skulle kunna fungera, trots allt, om nyhetsförmedlarna levererade neutrala nyheter, men gör de det? Eller är neutrala nyheter lika vanliga som isberg i Sahara? Svaret finns i forskning om hur man påverkar människor. Sådant som visar på att det finns möjligheter, för den som vill, att utöva inflytande på medborgarna. Det som gynnar ett särintresse gynnar sällan helheten. Resultatet är alltså att suggestion istället för faktakontroll leder till gynnande av särintressen, istället för att man jobbar för bra fungerande lösningar. Du kanske funderar på om det här förekommer på riktigt och om det i så fall är ett stort problem? Svaret är att det förekommer hela tiden. Nedan beskrivs några fenomen.

Det finns forskning om något som kallas för dagordningsteorin, som påvisar att det finns ett samband mellan vad som sägs i nyheterna och vad nyhetskonsumenten uppfattar som viktig information. Reaktionen uppstår efterhand, efter några veckor/månader/år så är man där. Dagordningsteorin började att utvecklas under 1920-talet av Walter Lippmann och vidareutvecklades under 1960-

talet av Maxwell McCombs, som även gjorde omfattande fältförsök i samband med amerikanska val. Men, det är inte bara uppfattningen om hur viktig en fråga är, som går att påverka, utan även ståndpunkten. Edward Bernays skrev sin banbrytande bok "Propaganda" på 1920-talet och visade där på vilka metoder som finns och hur de kan tillämpas. Bernays, som kan sägas ha haft tränade ögon, konstaterade att ungefär 50 % av artiklarna i New York Times redan på 1920-talet baserades på propaganda. Senare forskning visar att omfattningen har ökat alltsedan dess.

Kombinationen av propaganda och dagordningseffekt är effektiv. Det finns flera anledningar till det. En orsak är att propaganda lätt övergår till att bli en nyhet eftersom den även är en nyhet i sig själv. Det gör att, även om man har ambitionen att vara en helt neutral nyhetskanal, så blir det svårt att låta bli att ta upp vissa händelser bara för att de är initierade av något särintresse. Det kan även vara svårt för en nyhetsförmedlare att förstå att det faktiskt är särintressen bakom en nyhet – man är inte alltid fullt lika öppen med det som t.ex. reklam brukar vara. Men även om nyhetsförmedlaren skulle veta om att händelsen har initierats av särintressen, så är det trots allt en nyhet. En demonstration med 100 000 människor är en nyhet oavsett om man delar åsikterna som förs fram eller inte. Sammanfattningsvis kan man alltså säga att särintressen även får genomslag i neutrala nyhetskanaler och höjer folks medvetandegrad i frågan, tack vare dagordningsteorin.

En nyhetskanal kan välja att presentera nyheter på olika sätt, eller inte alls. En viktig komponent i att påverka opinionsbildningen är att placera en nyhetsredaktör med de åsikter som man vill torgföra. Nyhetsredaktören har möjlighet att välja vad som ska med, eller inte ska vara med, i det presenterade nyhetsflödet och dessutom kan redaktören välja hur nyheten ska vinklas. Fenomenet kallas för gate-keeping. Detta sker numera helt öppet i vissa tidningar. När Sveriges största morgontidning bytte chefredaktör 2013, sade

den nytilträdde redaktören att tidningen från och med då skulle ägna sig åt agendasättande journalistik. Innan dess hade tidningen många uttömmande reportage som belyste hela problematiken i ämnena som togs upp, alltså en redogörelse av fakta, men sedan ändrades detta till att enbart argumentera för de ståndpunkter som gatekeepern ville föra fram. Att basera sina ståndpunkter på fakta blev inte lika viktigt.

När det gäller neutrala nyhetsförmedlare, så kommer de med tiden att följa de som är öppet dagordningsställande. Förklaringen är att chefredaktörer har ett uppdrag att sovra i nyhetsflödet och att försöka att redogöra för de nyheter som läsarna/lyssnarna/tittarna vill veta, men eftersom konsumenterna vill veta mer om de nyheter som nyheterna redan talar om, i enlighet med dagordningsteorin, där även andra mediers nyhetsflöde spelar in, så hamnar alltså den neutrala kanalen i situationen att de så småningom bevakar samma nyheter som de som är dagordningsställande.

Det är dessutom inte alltför svårt att låtsas att vara neutrala utan att verkligen vara det. Gate-keepingen kan även vara mera diskret, osynlig. Redaktörerna är trots allt bara människor och deras högst privata, men ändå politiska uppfattning lyser emellanåt igenom i vilka nyheter som gallras bort och i vilka frågor som de väljer att belysa. Speciellt tydligt blir det gällande nyheter som går på tvärs mot gatekeeperns ståndpunkter. Då kan han/hon skylla på ägardirektiv, etik eller vad som helst och välja att tona ner de ståndpunkter som han/hon inte delar. Om en sådan förment neutral nyhetsförmedlare t.ex. ska presentera en opinionsundersökning så har chefredaktören möjligheten att lyfta ett partis uppgång eller ett annat partis nedgång. Det går att prata, eller att låta bli att prata om vissa partier utan att göra direkt fel, men med tanke på dagordningseffekten så får man ändå en möjlighet att påverka vad folk kommer att anse som viktigt och även att framföra sina åsikter mellan raderna, trots att

man verkar hur neutral som helst i ord, röst och ansikte.

Vi var tidigare inne på propaganda och att det finns flera metoder att bilda opinion. Vad tror du att alla tankesmedjor producerar? Jo, det är idéer till förändringar som går i linje med deras uppdrag, som är baserat på den ideologi som de är satta att värna om. När planerna ska omsättas i praktiken finns det en palett med olika metoder, som att få kontroll på gate-keeprar, infiltrera organisationer – gärna myndigheter, vidta aktioner som uppmärksammas, demonstrera, skolstrejka framför riksdagshuset varje fredag, skriva debattartiklar, trolla i kommentarsfält, nudging osv.

Ytterligare ett hot mot demokratin är kombinationen av politiskt motiverade tillsättningar av tjänstemän i statliga myndigheter, brist på tjänstemannaansvar och luddigt skrivna lagar: Fram till mitten på 1970-talet fanns det i Sverige ett personligt ansvar, för alla tjänstemän, att alltid följa uppsatta regler. Arbetsena på myndigheterna var dessutom någorlunda väldefinierade. Att basera beslut på fakta var ledstjärnan. Men sedan togs kravet på tjänstemannaansvar bort, vilket fick till följd att det gick att tillsätta tjänster på myndigheterna med personer som hade politiska meriter istället för sakkunskapsmässiga. Nyordningen tillämpades framförallt på högre tjänster där påverkans effekten var som störst. Om avskaffandet av tjänstemannaansvaret bara är resultatet av naivitet, slarv med konsekvensutredning eller om det finns en mera aktiv tanke bakom är svårt att veta, men man kan i varje fall konstatera att möjligheten som gavs har utnyttjats. De mest tydliga exemplen är katastrofer till generaldirektörer och märkliga tillsättningar i kommuner.

Det finns även exempel på statliga utredningar som kan få en att lyfta på ögonbrynen. Påståenden helt utan referenser skulle aldrig gå i akademien, opponenter skulle göra slarvsylta av en, men det går däremot bra i politikens värld. Ideologiska tyckanden skrivs in som om de vore fakta. Att det får konsekvenser för en hel bransch låtsas man

inte om. Inte för att utredaren inte vet – titel-sjukan är stor på regeringskansliet, speciellt om det dessutom är en forskartitel – så okunskap kan vi avskriva. Man kan bara dra konklusionen att uppdraget var att komma fram till en viss slutsats, inte att hitta en fungerande lösning baserad på fakta.

Sveriges EU-medlemskap har fungerat som en katalysator på hotet mot demokratin. Om vi håller oss till de mera praktiska konsekvenserna, så har vi fått ett mera svårtolkat regelverk samtidigt som särintressen har fått nya påverkansmöjligheter. Svårtolkningen beror på ökad förändringstakt och luddighet. Förändringstakten i regelverket ökades dramatiskt med EU: Det brukar ta ett tag innan nya lagar har prövats riktigt och finslipats, men nu är det nytt, innan det som nyss var nytt, har satt sig. Och som om inte det vore nog, så har EU:s regler dessutom den inbyggda egenskapen att de avsiktligt är luddigt skrivna. Förklaringen är att reglerna är ett resultat av förhandlingar mellan medlemsländer, och det finns en vilja hos de olika länderna att reglerna ska gå att förstå på olika sätt. Skillnaden mellan tillämpning av samma regler är stor hos de olika medlemsstaterna, och den så kallade harmoniseringen av regler finns än så länge mest bara på papperet, men inte i praxis. Konsekvensutredningar saknas också för många EU-förordningar och direktiv, vilket gör att tokiga regler lätt slinker igenom. Det underlättas dessutom av att man sätter upp orealistiska tidsramar som leder till tidspress i avgörande skeden och att det finns länder och/eller särintressen som driver på. Det är mer än en gång som man har undrat om tidspressen är iscensatt för att få igenom beslut. När länder driver på en harmonisering av regler brukar orsaken vara att de vill få till stånd regler som passar dem. Det gör att stora länder kan driva frågorna hårdare med mer avsatta resurser än mindre länder, vilket gör att stora länder gynnas mer av EU-medlemskap än mindre. Det är även enklare för särintressen att påverka förhandlingarna i EU jämfört med den gamla ordningen med oförvitliga tjänstemän med tjänstemannaansvar hemma

i gamla Sverige. Många beslut tas i praktiken innan de formella förhandlingarna börjar och beslutande möten blir bara formalia. Intresset för att basera beslut på fakta är inte alltid så stort.

Så vad kan vi göra för att få ordning på demokratin så att vi kan bo i ett land som fungerar bra?

Medborgarna: Det blir svårt att ändra medborgarna i någon nämnvärd utsträckning. Det som behövs för att få demokratin att fungera är att motivera människor att bry sig och ta reda på fakta i frågor och utifrån dessa bilda sig en ståndpunkt. Samtidigt vet vi att folk i allmänhet inte orkar eller har tid att sätta sig in i precis alla frågor. Det är även tveksamt om demokratin så småningom skulle fungera bättre om barnskolan återigen lärde eleverna mer fakta. Inte ens ett sådant högutbildat sällskap som Strömstad akademi har svar på allt.

Särintressen: De kommer att fortsätta att jobba för sina ståndpunkter med de medel som finns tillgängliga. Så länge det finns intressenter som vill finansiera tankesmedjor och opinionsbildande organisationer så lär det fortsätta.

Öppet dagordningssättande nyhetsförmedlare: Kunderna kan alltid sluta att konsumera nyhetskanalen om de inte delar ståndpunkt med den. Nyhetsförmedlarna är i alla fall ärliga och berättar vad de håller på med. Visst kan man ha uppfattningar om att en sanningssökande tidning ändrar sig till att bli en propagandakanal, men det är ägarens beslut och så länge det finns kunder så fungerar det.

Neutrala nyhetsförmedlare: Det går att få mer neutrala nyheter om viljan finns. Om du instämmer i att "De som anser att problemet finns kan väl läsa alternativmedia?" har du just bevisat för dig själv att namnsättningen "neutral nyhetsförmedlare" inte alltid överensstämmer med verkligheten. Dagordningsteorin och gatekeeper gör att det är ett svårt uppdrag att vara neutrala, om man med det menar att alla medborgare kan instämma i

att nyhetskanalen verkligen är neutral, men om man verkligen skulle vilja ha en ambition att få med fler infallsvinklar i nyhetsflödet, så skulle det behövas en tuffare tillsyn, d.v.s. att inte politiskt färgade uppfattningar lyser igenom i vad som sägs eller inte sägs. Det skulle antagligen även behövas ett förändringsarbete i pressetiken och/eller att man använde sig av flera olika redaktörer från olika politiska håll i de nyhetskanaler som vill framstå som neutrala, så att mer än bara det urvattnade flödet mitt i fåran kommer med.

Att **återupprätta tjänstemannaansvar** vore en lämplig åtgärd för att ånyo bygga upp en oförvitlig myndighetsutövning, men det behövs en politisk majoritet för att få till en förändring. Den som tjänar på dagens system kommer att strida för att behålla makten och kontrollen.

Statliga utredningar ska leta efter sanningen och det som är bäst för staten och medborgarna istället för att argumentera för en viss politiskt passande lösning. Det borde vara så självklart så att man inte ens ska behöva uttala det. Det är två brister som behöver åtgärdas: Den ena är att utredaren levererar kvalitet i sina arbeten. Den andra är att opponenter verkligen letar efter brister. För den första punkten krävs ett annat tänkande på regeringskansli och myndigheter med mindre politisk inblandning och att det ställs större krav på opartiskhet och kompetens hos utredarna. För den andra punkten krävs att berörda remissinstanser reagerar på brister i faktaunderbyggnad och argumentation. Det är dels en kunskapsfråga, då många tjänstemän inte är vana i rollen som opponenter. Sedan har vi även problemet med bristen på tjänstemannaansvar. Även om du som enskild handläggare ser brister i utredningar, så är det inte alls säkert att du får ta med dem i remissvaret. Den chef som ska ta beslutet vill leverera ett svar som passar, inte att du opponerar så bra som möjligt. Allra först är dock insikt i problemet. Någon förändring lär inte uppstå av sig självt så länge de som är upphov till problemet tillåts fort-

sätta med det. "Vaddå? Nu vet jag inte vad du pratar om. Det fungerar ju?"

Flera förändringar skulle kunna göras så att **EU-samarbetet fungerar bättre**. Det är framförallt i EU-kommissionen som arbetet utförs och där skulle Sverige kunna jobba med både regelarbetet och organisationen. För regelarbetet behövs mera aktivt deltagande i arbetsgrupper så att reglerna även passar svenska förhållanden. Det kräver dock avsatta resurser i form av kompetenta svenska representanter för att kunna göra detta. Vi behöver även jobba hårdare för att få till vettiga organisations- och processförändringar inom EU. Många förändringar äger rum därför att det gynnar någon enskild parts inflytande, inte för att förbättra kvaliteten. Det är ett myller av olika grupper, konstellationer, stödsystem och hierarkier som ständigt ändras. Här behövs bättre uppbackning från regeringen när svenska representanter ser förändringar som kringskar vårt inflytande. På hemmaplan har vi ytterligare ett arbete med att tillämpa reglerna. Som tidigare skrevs, så är reglerna fluffigt skrivna så att det ska gå att tillämpa dem på många olika sätt. Ett ska-krav är inte

alltid ett ska-krav utan ofta snarare en bra-om-ni-gör-önskan-i-de-fall-där-det-är-tillämpligt. Varenda kurs i EU-kunskap och EU-rättsliga metoder berättar detta under första kvarten på kursen, men den tanken har aldrig satt sig i tillämpningen ute på myndigheterna. Där är man trogen gammal fyrkantig svensk handläggningssed, vilket gör att Sveriges praxis är superhård, och därmed kostnadsdrivande, jämfört med andra länders. Man behöver bara åka över Öresund för att se att tjänstemän kan tänka själv och att myndighetsutövningen blir billigare och minst lika bra.

Demokratin kan alltså påverkas både till det bättre och till det sämre. Det som är bra för ett särintresse är sällan bra för majoriteten och ibland kan det till och med betyda kraftiga inskränkningar för vissa grupper. Om påverkan sker med hjälp av suggestion eller med hjälp av fakta är egalt, det viktiga är att folk blir övertygade. Du kanske tror att du tycker något om något på rationella grunder, men det mesta är bara ditplanterade tankar. Ta hellre en promenad i skogen och rensa tankarna.

Åsa Morberg: Åtgärder mot rasism

Åsa Morberg: Åtgärder mot rasism. Regeringen ger Statens Medieråd ett uppdrag att identifiera och ta fram metoder för att motverka rasism, dvs. fientlighet och hatbrott på nätet

Av Åsa Morberg, docent i didaktik, Strömstad akademi

Det här beslutet framstår som ett underkännande av skolväsendet och dess företrädare, som inte syns behärska detta område att motverka rasism. Det redovisas inte hur staten tagit fram informationen om skolväsendets möjligheter att klara detta uppdrag.

När man studerar den nya lärarutbildningsutredningen så borde detta område i så fall ha lyfts fram tydligt och klart och dessutom åtgärdats i det kommande nya lärarutbild-

nings programmet. Istället går regeringen nu ut och uppdrar åt annan s.k. expertis att informera de professionella om metoder. Vem besitter då expertisen när det gäller undervisningen om rasism? Inte skolväsendet och dess företrädare?

Statens medieråd ska nu studera forskning och andra studier och dessutom beakta den lagstiftning som finns och identifiera metoder som kan motverka rasism. Skolans professionella lärare har annars som huvuduppdrag att svara för metoder för undervisning och lärande. Myndigheten ska sammanställa och nationellt sprida metoder som motverkar rasism. Statens medieråd ska vidare särskilt beakta metodernas användbarhet i de identifierade målgruppernas egen verksam-

het. Jämställdhetsperspektivet ska beaktas i genomförandet. Hur ska de professionellas kunskande och vetande användas?

En rad samverkanspartners listas för statens medieråd, och de ska samverka med Barnombudsmannen, Forum för levande historia och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Skolverket, civilsamhällets organisationer och andra berörda aktörer. Universitet och högskolor ska dessutom vara en samtalspartner, inte en medverkande i arbetet.

Regeringen skriver om skälen för detta i en promemoria (2021-04-22 A2021/00972) som är synnerligen läsvärd och tänkvärd. Skälet är att andelen anmälningar 2016 och 2018 har nära nog fördubblats. Statens medieråd har upptäckt att majoriteten av dem som är utsatta för nätmobbning är samtidigt utsatta för mobbning i skolan.

Det finns också en tendens att vissa grupper är mera utsatta än andra, exempelvis unga med annan etnicitet än där man bor. Statens medieråd ska studera, den som är utsatt, den som förstärker och den som försvarar. Det är en bredare ansats än vad som stude-rats tidigare.

Kunskapen om vilket agerande som förstärker eller försvagar rasism och olika former

av hat är otillräcklig. Olika former av interventioner kan motverka nätmobbning. Samtidigt saknas kunskap och analys om vilka metoder som ger bäst positiv effekt för att motverka och minska förekomsten nätmobbning. Det saknas kunskap och analys om vilka metoder kan motverka och minska förekomsten av rasism och liknande former av fientlighet på nätet mot och mellan barn och unga.

Det här sättet att agera från staten är symptomatiskt. Ett problem som upptäckts i skolan och som egentligen skall åtgärdas i skolan av huvudmännen och de professionella, enligt vårt rådande styrsystem, åtgärdas av staten över huvudet på skolväsendets huvudmän och professionella. Det här kan ses som ett tecken på att staten håller på att ta kommandot över skolans styrning. Tecknen tyder på att vi är på väg mot statligt huvudmannaskap.

Det här uppdraget borde ha tagit sin början i skolväsendet. Att staten lyfter bort uppdraget från skolväsendet är ett underkännande av skolväsendets huvudmän och skolans professionella lärare. Att skolväsendet ska samarbeta nära med myndigheter och andra kunskapsproducenter är självklart.

Åsa Morberg: 10-årig grundskola - mot bättre vetande

Nu skapas en 10-årig grundskola – mot bättre vetande?

Av Åsa Morberg, docent i didaktik i Strömstad akademi

Det är inte första gången det föreligger förslag om en tioårig grundskola. Återigen kom ett förslag till Anna Ekström av utredaren Eva Durhan, avdelningschef på Skolverket. Förslaget handlar om hur en tio årig skola ska förberedas och hur det egentligen ska gå till. Förslaget härrör från januariöverenskommelsen och då blir det en 10-årig grundskola.

Motiven till detta förslag om en 10-årig grundskola sägs vara att förskoleklassen är en egen skolform och inte en del av grundskolan. Ministern Anna Ekström tycker att det finns brister med detta. Sexåringarna omfattas dock redan idag av skolplikten, eftersom förskoleklassen är obligatorisk. Förskoleklassen skulle vara en brygga mellan förskola och grundskola. Skolinspektionen anser dock att det istället finns risk för det motsatta, dvs. det blir upphackat.

Sedan handlar det också om risk för personalbyten, först från förskola till förskoleklass och sedan från förskoleklass och årskurs ett i grundskolan. Det finns inte heller några utta-

lade kunskapskrav på barnen i förskoleklass och de har färre timmar än vad lågstadiets elever har.

Det finns en ny lärarutbildning på väg in. När man studerar innehåll och upplägg ser man inget av förberedelser för en 10-årig grundskola? Det borde ha lagts in tydliga mål och riktlinjer om barns utveckling och lekens betydelse för barn för lågstadiets lärare. Lärarutbildningen för grundskolan idag erbjuder inte lärarstudenterna en tillräckligt god lekanpassad undervisning. Här behövs det förändringar omgående i den nya lärarutbildningen.

Enligt förslaget om en 10 årig grundskola blir då förskoleklassen årskurs 1 i grundskolan. Lågstadiet blir alltså hela 4 skolår. På så sätt ska sexåringarna få samma rätt till strukturerad undervisning, modersmålsundervisning, utvecklingssamtal och dessutom särskilt stöd som grundskoleeleverna.

Det här handlar dessvärre om att sexåringarna ska ha mera skola, och mindre lek. Forskning visar att tidig formaliserad undervisning till och med kan missgynna elever i deras fortsatta utbildning och det är det reformen faktiskt går ut på. Att gå i förskola med god didaktisk kvalitet har däremot positiva resultat på barns utveckling och förmågan att lära. Det gäller särskilt barn från socioekonomiskt svaga miljöer.

Att ställa om till en 10-årig grundskola behöver en hel del förberedelser sägs i utredningen. Timplanen måste utökas. Undervisningen ska anpassas efter sexåringarnas behov av lek. Förslaget innebär en undervisningstid på tre timmar per skoldag. Det betonas av utredaren att leken ska vara kvar och att undervisningen ska vara varierad och

ta hänsyn till sexåringarnas rörelsebehov. Reformerna för tidigt lärande har hitintills handlat om att "skolifiera förskolan" även om ambitionerna varit helt andra.

Vem ska då vara behörig att undervisa sexåringarna. Utredaren föreslår att lärare som är behöriga för lågstadiet ska vara behöriga för de nya förstaklassarna. Omkring hälften av de som idag arbetar i förskoleklass är förskollärare och de är då inte behöriga att undervisa i det nya lågstadiet. För det krävs kompetensutveckling i tidig läs- och skriv-, och matematiklärande. Jag anser att för att lågstadiets lärare ska bli kompetenta för sexåringarna behöver de kompetensutveckling i lek.

Varför då en 10-årig grundskola? Nu förväntar man sig att flera ska lämna grundskolan med godkända betyg och vara behöriga till att starta gymnasiet. Utredaren förespråkar noggrann uppföljning så att det fungerar enligt beslut. Reformen träder i kraft 2026.

Reformen bygger på regeringens s.k. Januariöverenskommelse. Där finns beslut om att en tioårig grundskola ska införas. Syftet, säger politikerna, är att förbättra kunskapsresultaten genom att eleverna ges mera undervisning utifrån grundskolans kursplaner och i den regel och kompetensmässiga struktur som grundskolan har.

Det betyder mera skola och mindre lek. Barnens bästa syns ändå, enligt min uppfattning, vara förskoleklass och nioårig grundskola. Trots det går nu regeringen fram med en 10-årig grundskola. Nu behöver forskare, förskollärarytbildare, förskollärare, lärare i förskoleklass och föräldrar göra sina stämmor hörda.

Åsa Morberg: PISA-undersökningen

PISA – det lutande tornet som faller till marken

Av Åsa Morberg, docent i didaktik och ledamot av Strömstad akademi

Artikeln handlar om PISA-undersökningen och granskningsrapporten från Riksrevisionen och efterspelet. Först några ord om PISA (Programme for International Student Assessment) är en slags kunskapsutvärdering hur 15 åriga elever i olika länder "är rustade inför framtiden" när de ska gå ut skolan. Projektet bedrivs av OECD och det är fyra områden som studeras: matematik, naturkunskap, läsförståelse och problemlösning. PISA kan, enligt min mening, inte säga hur våra svenska 15 åringar är rustade inför framtiden.

PISA genomförs vart tredje år. PISA-projektets mål är att testa och utvärdera skolelevers prestationer runtomkring i världen. Ett underliggande syfte är att kunna åstadkomma bättre undervisningsmetoder och bättre resultat. Vilken metodutveckling har PISA åstadkommit? Hur kan bättre metoder utvecklas efter en enkät på två timmar? Vad har blivit bättre metoder genom PISA?

Testet går till så att 5000 elever från varje land får göra testet som tar 2 timmar. Vilka slutsatser kan man egentligen dra av en studie som bygger på att elever svarar på frågor i två timmar? Den uppmärksamhet som PISA får tyder på en övertro till studien.

Sedan PISA:s start i slutet på 90-talet har resultaten från PISA-undersökningarna fått mer och mer uppmärksamhet i media. Varje gång resultaten från den senaste PISA-undersökningen publiceras skrivs det otaliga artiklar med dramatiska rubriker, så som "Sverige sämst i klassen" och "PISA chock".

Vad artiklarna har gemensamt är att de använder sig av resultaten av PISA-undersök-

ningarna utan att granska dem kritiskt och ifrågasätta dem. Sällan ser man en artikel som vetenskapligt kritiskt granskar PISA-undersökningarna. Det är viktigt att lyfta fram kritik riktad mot PISA-undersökningarna och dess huvudman OECD, specifikt kritik som avser innehåll och kvalitet av PISA-undersökningarna och dess tolkning och användning av resultaten. Det finns goda skäl till att ifrågasätta PISA-undersökningarna och jag anser att Sverige omgående bör lämna PISA-undersökningarna.

Sverige har nu deltagit i strid med det officiella regelverket. Riksrevisionen riktar därför hård kritik mot såväl Skolverket som mot regeringen. Skolverket hade för första gången hand om PISA och det blev helt fel menar Riksrevisionens revisionsdirektör Sofia Sandgren Massih. Utbildningsminister Anna Ekström är nu kallad till Konstitutionsutskottet.

Vad är då egentligen problemet? Sverige tog bort en stor andel elever från PISA 2018, i tydlig strid med regelverket. Tar bort elever från PISA gör alla länder. Tjänstemän på utbildningsdepartementet sade sig ha larmat internt om felaktigheter vid minst två tillfällen. Utbildningsministern har inte märkt detta och ändå officiellt försvarat resultaten. I Riksrevisionens granskningsrapport framgår att:

- Sverige undantog felaktigt en stor andel elever från att skriva provet, i strid med OECD:s officiella regelverk.
- Både utrikes födda elever och elever födda i Sverige undantogs felaktigt från att skriva provet.
- Både Skolverket och regeringen har brustit i sina skyldigheter att följa upp de misstänkta felen.
- Regeringen har inte "fullföljt sitt ansvar att se till att underlydande myndigheter bedriver sin verksamhet enligt de krav som grundlagen ställer".

- OECD har på avgörande punkter missförstått hur det svenska skolsystemet fungerar, vilket lett till felaktiga slutsatser i deras granskningsrapport som släpptes i höstas.
- OECD har inte levererat den granskning av PISA-studien som Skolverkets generaldirektör utlovat (Från departementets pressmeddelande).

Andreas Schleicher, chefen för PISA organisationen, menar att elevurvalet inte är ett problem. OECD undersöker just nu kritiken från Riksrevisionen, men chefen menar att Sveriges PISA-resultat 2018 är trovärdigt. Riksrevisionens granskning av regeringens och Skolverkets hantering av PISA-studien 2018 återuppväcker den tidigare kritiken att för många elever utesluts för att resultatet ska överensstämma med den faktiska kunskapsnivån i landet. Elever utesluts i alla länder som deltar i PISA. Hur många som utesluts kan naturligtvis variera och mörkas.

Chefen Andreas Schleicher, anser att urvalet av elever 2018 är inom ramarna. Han tillbakavisar kritiken direkt och menar att urvalet av studerande inte kunnat påverka resultatet signifikant. En grupp inom OECD studerar närmare kritiken från den svenska riksrevisionen. Andreas Schleicher anser att deras

granskning inte kommer att påverka resultatet i stort och det är intressant att fundera över. OECD får kritik då de först godkände det svenska elevurvalet och sedan i efterhand påstått att inte allt gått rätt till. De syns inte förstå sig på det svenska utbildningssystemet. Kritiserar Du mig, kritiserar jag Dig! Nu står den svenska hedern på osäker grund och PISA lutar mer och mer.

Chefen Andreas Schleicher menar också att OECD kan använda andra analytiker som kan studera urvalet. Jag är säker på att de skulle komma till samma slutsats, säger han. Han menar att det i grunden handlar om två problem: Är en lägre svarsfrekvens ett problem? Påverkar bortfallet resultatet?

Som forskare säger man naturligtvis att såväl bortfall som svarsfrekvens påverkar slutresultatet. Det är grundläggande kunskaper.

PISA-undersökningen förlorar i relevans menar en norsk professor Svein Sjöberg vid Oslo Universitet. Han tycker att Sverige ska lämna undersökningen. Att använda undersökningen som ett mått på kvalitet i svensk skola blir absurt eftersom det inte är det man mäter.

Låt PISA falla platt till marken. Gå ur PISA-projektet omgående.

Åsa Morberg: Ökad detaljstyrning i skolan

Regeringens plan för trygghet och studiero i skolan – staten tar hårdare grepp och detaljstyr och förbjuder mobiltelefoner i klassrummet

av Åsa Morberg, docent i didaktik, Strömstad akademi

I januariöverenskommelsen har det tagits fram ett dokument som handlar om nationell plan för trygghet och studiero. Det är en remiss av Ds 2021:13 "Nationell plan för trygghet och studiero". Det är ett synnerligen viktigt dokument att ta del av för alla som arbetar i skolan, men även av andra intres-

senter utanför skolan bör studera dokumentet.

Det här är ytterligare ett uttryck för att staten går in och detaljstyr skolverksamheten för skolans personal. Styrsystemet har tidigare fungerat så att politiker ger övergripande mål, anger ramar och riktlinjer och de professionella omsätter dessa i skolan. Det har varit en mycket tydlig uppdelning av uppdragen, men nu sker en stor och viktig förändring! Staten träder in och detaljstyr och tar över de professionellas roll.

Mobiltelefonerna är ett exempel på detaljstyrning. Jag jämför med tv-mediets utveck-

ling i samhället och i skolan. På 70-talet när TV kom så diskuterades tv-mediet intensivt bland lärare. En del lärare ställde direkt undan skolans tv-apparater långt in i materielrummen och täckte över dem och ville absolut inte använda tv i undervisningen. Detta kan vi skratta gott åt idag. Tv-mediet är utmärkt att använda i skolan. Så mycket bra och informativa tv-program som finns att använda. Nu jämför vi med mobiltelefoner.

Mobiltelefonerna är inte bara en mobil telefon, utan mobiltelefonen är ett bra och effektivt arbetsredskap. Det är naturligtvis viktigt att lära sig att använda dem som arbetsredskap i skolan. Mobiltelefonerna ska givetvis inte användas på ett störande och okontrollerat. De professionella anger om och när de ska användas och även på vilket sätt. Såväl utredarna som utbildningsministern och riksdagsledamöterna använder mobiltelefoner som arbetsredskap. Hur kan det då komma sig att politiker går in och detaljstyr på den här nivån i skolan?

Skolan är på långt på väg att bli statligt detaljstyrd igen. Politiker tror att det blir bättre ordning och reda om de får detaljstyra. Det ser man på alla åtgärder som kommer från regeringens sida. Staten tar undan för undan hårdare grepp om skolans styrning. Det ena

betänkandet efter det andra är tydliga exempel på ett förändrat styrsystem.

"Nu blir det större ordning och reda i vad lärare, rektorer och resurspersonal får och ska göra i olika situationer", säger utbildningsminister Anna Ekström (S). Vad lärare "får och ska göra" ska alltså bestämmas av regeringen. Man ska till och med reglera "lärares rätt att ingripa fysiskt".

Vilket förtroende har lärare och skolans personal då för politiker? Många anser att politiker både på riksplan och lokalplan har dålig insyn i skolverksamheten och därmed bristande kunskande och vetande. Politiker förstår inte vad de beslutar om och många lärare anser att besluten som fattas drabbar deras yrkesroll och professionalitet negativt! Staten tar nu steg för steg mot en statligt styrd och centraliserad skola. Problemet är att lärarkåren förlorar sin autonomi. En statligt detaljstyrd skola ser många som lösningen på skolans problem. Yrken där det lätt uppstår oförutsägbara händelser är svåra att faktiskt detaljstyra.

Prenumerera på nyheter från utbildningsdepartementet och läs de betänkanden som kommer. De talar sitt tydliga språk.

Åsa Morberg: Byråkrati kontra god föreningsledning

Vägval: Byråkrati, byråkratisering kontra god föreningspraxis och god föreningsledning

av Åsa Morberg, docent i didaktik, Strömstad akademi

Den här artikeln handlar om byråkrati och byråkratisering kontra utveckling av god föreningsledning eller god föreningspraxis. Artikeln utgår från diskussionerna vid senaste styrelsemötet 2021-05-06 där god föreningsledning ställdes mot byråkrati och byråkratisering. Det här är en sakfråga och inget annat.

Strömstad akademis organisation har bl.a. mest handlat om att föreslå kvalitativa åtgärder för att Strömstad akademi ska kunna sä-

gas ha en god administration och tillämpa god föreningsledning. Det är av vikt inför eventuell kommande ackreditering och medlemsansökningar. Rektors förslag till organisation handlar också, enligt min tolkning, om att se till att skapa transparenta och tydliga ramar och riktlinjer för verksamheten i Strömstad akademi. Det är lovvärt.

I Strömstad akademi syns det vara i sin ordning att använda lite hemsnickrade beslutsmodeller och det tycks inte spela så stor roll hur själva interna arbetet i akademien bedrivs. I Strömstad akademi är vi bara en samling seniora forskare som ska ha trevligt tillsammans och vi bryr oss inte om hur förenings-

ens organisation och administration ser ut och arbetar? God föreningsssed syns vara av underordnad betydelse? Kan vi göra lite hur som helst i Strömstad akademi? Huvudsaken är att vi har trevligt tillsammans och att vi sysslar med kärnverksamheten, dvs. forskning och utbildning! Forskning och utbildning är kopplade till organisation och administration.

Att skapa ordning och reda behöver inte betyda att vi inte kan ha trevligt tillsammans. Att skapa en god och ändamålsenlig organisation handlar inte om vare sig byråkrati eller byråkratisering. Det handlar om att lyfta fram viktiga utvecklingsområden när det gäller god föreningsssed. Om Strömstad akademi ska utvecklas till en organisation för att på sikt kunna bli en etablerad forskningsorganisation och kunna ansöka om medel och förvalta medel så behöver rutiner genomlysas. Vi bör också göra det som går för att utveckla akademins arbetssätt kvalitativt. God föreningsssed och god föreningspraxis behöver därför finnas ständigt på agendan.

När föreningar ansöker om medel till de förhållandevis få finansiärer som tar emot ansökningar från föreningar, behöver man ofta skicka in handlingar från föreningen (exempelvis bokslut tre år tillbaka, budget, verksamhetsberättelse, verksamhetsplan, stadgar, protokoll etc.).

God föreningsssed eller god föreningspraxis betraktas som ett slags normbibliotek som bygger på en ackumulerad kunskap om vad som fungerar och vad som inte fungerar i föreningsssammanhang. God föreningsssed kan också ses som ett slags kulturellt arv från de som varit föreningsaktiva under gångna generationer. God föreningsssed är i mycket en tyst och oartikulerad kunskap.

"Den ideella föreningen uppfyller villkoren för att vara en juridisk person om den har bildats av minst tre personer, antagit stadgar som reglerar namn, syfte och beslutsgång, samt tillsatt styrelse ". Allt enligt Skatteverkets hemsida. Det går utmärkt att leva upp till Skatteverkets definition, men man kan

också se god föreningsssed på ett mer utvecklat sätt. Då syftar god föreningsssed på vad som är vedertaget och bra i föreningslivet, alltså normer för hur en förening ska organiseras och administreras för att resultatet av föreningens arbete ska vara optimalt.

God föreningsssed handlar om att uppfylla vissa kvalitetskrav. Den stora fördelen med att följa god föreningsssed skulle kunna sammanfattas ungefär så här med ett citat: "Om det är god föreningsssed så är det demokratiskt, genomtänkt, beprövat och därmed effektivt och resurssparande. God föreningsssed är föreningslivets motsvarighet till näringslivets kunskap om hur man bäst organiserar och driver ett företag. Det motsvarar också sådana begrepp som "Best Practice" och "Excellence". Men unikt för föreningar givetvis." (Christer Leopold) Källa: Internet.

Är det viktigt för Strömstad akademi att exempelvis kunna skilja på bordläggning kontra återremiss? Är det av värde att göra arbetet i rätt ordning? Är det viktigt att styrelsen inte tar beslut, som årsmötet ska ta, eller tvärtom? Är det viktigt att verkligen fatta beslut och att följa röstningsregler? Är det viktigt med detaljerade beslutsprotokoll och en dagordning till varje möte minst en vecka i förväg? Är det viktigt att följa jävsregler? Är det viktigt att styrelsen tar fullt ansvar för det löpande och ser till att besluten omsätts inom rimlig tid? (Exempel på ärenden i långbänk är Åsa Morbergs förslag om blogg, förslag om etiska riktlinjer, förslag om minnescertifikat och insamling av medel för avlidna, etc.) Är det viktigt att Strömstad akademi tar ett långtgående ekonomiskt ansvar? Etc.

För mig är det viktigt med god föreningsssed och god föreningspraxis. Det är inga konstheter alls. Akademiker vill i regel inte alls ägna sig åt organisation och administration, och det behöver akademiker inte göra heller. Få akademiker är intresserade av god föreningsssed och god föreningspraxis, men när det gäller forskning vaknar intresset för ordning och reda. Akademisk frihet talar många om, men den akademiska friheten handlar

om frihet i forskning, inte i organisation eller administration. Ramar och riktlinjer behövs.

Sammanfattningsvis: God föreningssed är eftersträvansvärt. Ska Strömstad akademi göra något med bättre kvalitet måste vi våga uppmärksamma och framför allt försöka förstå vad som kan anses som mindre bra i organisations- och administrationssammanhang. Grundläggande är att försöka att vara prestigelös och åtminstone fundera över om

det ligger något i eventuellt kritiska synpunkter, när man vänder på stenarna för att se hur verksamheten fungerar idag?

Det är mycket bra av vår rektor att se över organisationen och administrationen när han tillträder. Det bidrar till transparens och tydliga ramar och riktlinjer. Om vi i Strömstad akademi ska göra varandra bättre, behöver vi våga se om något möjligen är lite mindre bra och behöver förändras.

Ari Lampinen: Preventing dangerous anthropogenic climate change in Glasgow

---

Due to COVID-19 pandemic the main United Nations (UN) climate conference scheduled to be held last year in Glasgow, Scotland was postponed by a year to November 2021. This update has been published, because Strömstad Academy (SA) as an admitted observer organization to the UN climate convention process may send delegates to Glasgow and other conferences.

The main task in the Glasgow conference is to initiate a new global commitment cycle for getting on track to reach the objective of the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). UNFCCC is the most significant of the global treaties signed at the 2nd UN environmental summit in Rio de Janeiro in 1992. Objective of this treaty is "*stabilization of greenhouse gas concentrations in the atmosphere at a level that would prevent dangerous anthropogenic interference with the climate system*" (Article 2). Word "**dangerous**" is crucially important, because it reveals that this anthropogenic problem cannot be prevented. Opportunity to prevent it was lost at the 1st UN environmental summit in Stockholm in 1972. Common international framework could not be established for dealing with this global environmental problem. For the next two decades solving it was left entirely to national policies and voluntary actions of individuals.

What is "dangerous" was left vague in the climate convention text on purpose. Sharp definition is scientifically impossible. Definition was not politically necessary until insufficient implementation progress required new tools, where it is needed. The resulting definition is a political decision based on science. "Dangerous" can not refer to the worst case scenario, which means transforming Earth inhabitable. Basing it on some levels of selected incremental effects would be scientifically inappropriate and politically inconvenient. Observed and modeled incremental effects (extreme weather events, biodiversity impacts, pathogen distribution expansion etc.) were used, but abrupt effects are in the core.

Abrupt effects form a separate dimension of danger, because they are large and fast, but unpredictable. Unlike incremental effects, they can not be included in models and global community can not get advance warnings of them. Effects like 10 degree temperature change within a decade and 10 meter sea level rise within a week are politically concerning. Mechanics of anthropogenic ignition of such effects can be verified only after they have happened. But using Earth consciously as a laboratory for experimenting these would constitute outstandingly disturbing human behavior. However, for science Earth is a laboratory that already has

proven the danger. Research of past Earth climates has shown that very large abrupt effects have occurred many times before, and they will also occur in the future. Knowledge of natural mechanisms igniting abrupt changes indicate plausibility of anthropogenic ignition.

Definition of "dangerous" became defined as crossing 1.5-2 degree limit on average Earth surface temperature change compared to pre-industrial situation. For scientific experts giving exact number would be unprofessional. For the political UNFCCC process 2 degrees is the scientifically most appropriate round number. Risk level increases progressively when temperature increases and the next round number 3 degrees would represent intolerably high risk. The 1.5 degree limit has precautionary nature. Scientific evidence suggest possibility of ignition at this level, but risk level and especially dynamics of the change in motion would not enable setting this number on purely scientific grounds. It is mostly based on political considerations. If obligations for countries were set on the 2 degree basis, reaching this target would be impossible as many countries do not fulfill their obligations under legally binding international treaties. Using 1.5 degrees as

basis for setting obligations makes reaching the objective of the UN climate treaty possible.

Despite addressing this problem not only nationally and individually but also internationally since 1992, its severity keeps growing. COVID-19 pandemic induced in 2020 a global economic recession that resulted in a drop of global emissions of CO₂ from fossil fuel burning compared to previous year. Global recessions have produced such drops a few times before, but always only

temporarily. Like before, emission growth will resume its normal course in 2021. The mechanism behind the problem, anthropogenic greenhouse gases in the atmosphere, continued to strengthen in 2020, like before.

In Glasgow new strong global effort will be attempted to get on track for meeting the objective of UNFCCC. Official information of the process is maintained by UNFCCC secretariat in their web site (www.unfccc.int). SA fellows interested in attending the Glasgow conference will receive practical information by contacting me via SA email.

Ari Lampinen

Lennart Wetterberg: Ny preprint publicerings serie

Nya sanningar om oöverträffade genvägar för preprints efter COVID-19

Lennart Wetterberg

Det gamla svenska ordspråket som säger "Det som ser ut som en tidsbesparande genväg kan i slutändan ta mer tid att följa än standardvägen" måste revideras. Efter det att spridningen av SARS-CoV-2-viruset först bekräftades den 7 januari 2020, publicerades gensekvensen redan inom en vecka, den 12 januari 2020 på en genväg. Sedan dess har mer än 134 000 artiklar om COVID-19 rap-

porterade i PubMed.gov fram till maj 2021. Detta har ofta föregåtts av så kallade prepublikationer eller preprints om COVID-19, vilka fått mycket snabb och vid spridning på genvägar orsakade av pandemin.

Ett preprint i medRxiv (uttalas "med-archive") om virusets stabilitet på olika ytor har laddats ned över 660 000 gånger, twittrats om av mer än 13 000 personer och tagits upp av över 320 nyhetskällor. Traditionellt granskas en vetenskaplig artikel (peer review) genom en process som tar tid. Det kan gå månader, ibland år, från att ett angeläget manus sänts

till en traditionell tidskrift innan publicering sker, vilket exemplifieras av en aktuell artikel om luftvägsinfektion under litium- och valproatmedicin hos 50 000 patienter med bipolär sjukdom som prepublicerades 2020 av Mikael Landén och medarbetare (1, 2).

Coronapandemins globala spridning krävde snabbare vetenskaplig kommunikation för profylax, diagnostik, behandling och vaccinskydd mot de många virusvarianterna. Det hade till exempel varit oetiskt att inte omedelbart publicera det nya virusets grundsekvens, utan embargo, då resultatet var ett måste som grund för utveckling av SARS-CoV-2-vacciner. Snabbheten med publikationer, i stället för som tidigare endast referensen "in progress" var ett av syftena med preprints. Nya vetenskapliga presentationer kunde spridas och granskas direkt innan de hunnit passera traditionell peer review. Preprints ger möjlighet till global kontakt med andra forskare, många gånger med information av omedelbart värde inför kommande reviewer i en traditionell tidskrift. Resultat belyser preprint-serverars oöverträffade roll i spridningen då den ökade mängden COVID-19-artiklar starkt påverkat det vetenskapliga kommunikationslandskapet (3).

Slutliga riktlinjer för preprintpublicering har ännu inte hunnit utformas. Det är viktigt att man är beredd på oförutsedda hastiga globala och lokala händelser, som till exempel allvarliga sjukdomsutbrott (4). Strömstad akademi erbjuder nu forskare, särskilt från Norden, ytterligare möjlighet till prepublicering av nya forskningsresultat, som kan läggas ut snabbt för fri tillgång (open access) på nätet. En utvärdering av Akademiens roll rörande preprint-publicering kommer att ske löpande för att harmoniera rutinerna med internationella preprint-plattformar under utveckling.

Självfallet instämmer Strömstad akademi med medRxiv som ger följande (översatta) varningstext:

"Varning: Preprints är preliminära rapporter om arbete som inte har granskats genom peer review. De skall inte vägleda klinisk praxis eller hälsoråd och inte rapporteras i nyhetsmedier som etablerad information."

Anvisningar för läsare som önskar prepublicera i Strömstad akademi Pre-Publication Series (PPS)

För att ge nordiska forskare en ny möjlighet till preprint av multidisciplinära vetenskapliga studier beslutade Styrelsen för Strömstad akademi den 17 oktober 2020 att etablera Strömstad akademis Pre-Publikationsserie (PPS) med följande riktlinjer:

Medlemmar kan publicera i Strömstads akademis prepublikationsserie.

Samtliga medförfattare samtycker till prepublikation.

Författaren ansvarar för att etiska regler och tillstånd följs.

Författaren ansvarar också för innehållet och för att det inte strider mot svensk lag eller innehåller copyrightskyddat material.

Uppgifter om olika tidskrifters policy om preprints finns på länken <https://v2.sherpa.ac.uk/romeo/>

Den som ännu inte är medlem kan kontakta Gudmund Bergqvist per tel. 070-5378171 vid redaktionen för PPS Strömstad Akademi: gudmundbergqvist@hotmail.com

Lista över publikationer i pre-printserien finns på nästa sida.

Date	Document	Number
201205	GRIN3B and PCSK4 gene variants on chromosome 19p13.3 in therapy-resistant schizophrenia that exhibits clozapine-responsiveness. Eva Lindholm Carlström, Jonatan Halvardson, Sven Ove Ögren, Lars Feuk, Lennart Wetterberg. 19 pages	PPS-3
201113	Isolation of ribonucleic acids from cells stored at ambient conditions following critical-point drying and inspection under scanning electron microscope. Rojin Bozkurt, Rolf Nybom, Lennart Wetterberg, and Håkan Karlsson. 9 pages	PPS-2
200917	Increased concentration of extracellular vesicles exposing aquaporin 4 in cerebrospinal fluid in patients with bipolar disorder. Lennart Wetterberg, Fariborz Mobarrez, Rolf Nybom, Håkan Wallén, Aurimantas Pelanis, Dietrich von Rosen, Mikael Landén. 20 pages	PPS-1

References

1) Landén M, et al. (2020). Respiratory infection during lithium and valproate medication: a within-individual prospective study of 50,000 patients with bipolar disorder. medRxiv2020.05.04.20090084; doi: <https://doi.org/10.1101/2020.05.04.2009008>
Prepublished 2020, May 08

2) Landén M, et al. (2021). Respiratory infection during lithium and valproate medication: a within-individual prospective study of 50,000 patients with bipolar disorder.

Published 2021 February 1 in International Journal of Bipolar Disorders. 2021;9(1):4. doi: 10.1186/s40345-020-00208-y.PMID: 33521836

Jens Allwood: Vilken är den bästa vetenskapliga metoden?

Vilken är den bästa vetenskapliga metoden?

Jens Allwood

Antologi

Arbetet med en debattbok om vetenskaplig metod fortskrider. Bokens ambition är att avspegla den tvärvetenskapliga verkligheten, där inte alla alltid är eniga. Alla medförfattare skriver bidrag om sin(a) egen/na metod(er), läser varandras bidrag och ställer kritiska frågor om de andras bidrag, på vilka författarna svarar. Ursprungsförfattarens bidrag publiceras tillsammans med frågor och svar.

De planerade bidragsgivarna är:

- Elisabeth Ahlsén, Neurolingvistik
- Jens Allwood, Lingvistik, kommunikation & kognitionsvetenskap
- Leif Bloch Rasmussen, Informatik
- Per Flensburg, Informatik
- Anders Gustavsson, Etnologi
- KG Hammarlund, Historia
- Ulf Persson, Matematik
- Peter Währborg, Medicin (beteendemedicin, kardiologi)
- Björn Zetelius, Bioenergi-teknologi

Att döma av vad som hittills kommit in, kan det bli en intressant bok, särskilt om man är intresserad av realiteter i tvärvetenskapligt arbete.

Onlineföreläsningar hösten20/våren 21

Online föreläsningar hösten20/våren 21 för Strömstad akademi

Stora förändringar skedde i och med covid 19 pandemin. Många arbeten förflyttades från kontor till hem med arbete online. Gymnasier och högskoleutbildningar övergick till online. På grund av mötesrestriktioner och omöjligheten att ha fysiska möten började olika vetenskapliga föreningar och andra organisationer sända föreläsningar online i en alltmer ökande utsträckning. Online har även använts i folkbildning av föreningar som Vuxenskolan med flera.

Receptet är inte nytt. Det har sedan 2006 förkommit så kallade MOOC kurser (massive open online courses) i många olika ämnen från ledande universitet, framför allt från USA men även svenska universitet har sådana kurser, där man har kunnat delta och till och med mot avgift få ut bevis på genomgången universitetskurs. Ja, tom avlägga en examen genom att ta ett flertal kurser. MOOC kurser har varit mycket populära.

Strömstad akademis vetenskapskonferens sommaren 2020 blev som många andra konferenser inställd. Under hösten 2020 började lokalavdelningar i Strömstad akademi sända föreläsningar regelbundet online. Även om de kom från en lokalavdelning fanns möjlighet för medlemmar i andra delar av landet att delta. En del av dessa föreläsningar har sedan lagts upp på Strömstad akademis Videoserie (SAV).

Det finns skäl att tro att även när vanliga årliga konferenser och lokala möten med vanligt deltagande återupptagits, detta kommer att fortsätta i olika utsträckning, så att online föreläsningar kommer att sändas av Strömstad akademi som en del av en ökande aktivitet från akademins sida. Detta kommer också i framtiden att kunna göras i samarbete med Strömstads kommun som en del av

folkbildningsarbetet där och troligen även med studieförbund som Vuxenskolan.

Strömstad akademi har under hösten 2020 och våren 2021 haft såväl gemensamma webinarer liksom online föreläsningar i samarbete med andra organisationer som Rotary Poseidon Göteborg, (RP), Immigrantinstitutet Göteborg (Immi), Rotaract Poseidon Göteborg (RG), Rotary Göteborg, Karolinska Institutet KI.

De videoföreläsningar som även lagts upp i SAV återfinns där, liksom de som lagts upp på hemsidan på annat sätt. Ett par föreläsningar har lagts upp i reviderad form t.ex. Tomas Bergströms coronaföreläsning.

Förutom dessa gemensamma föreläsningar har sådana även skett för mindre grupper inom akademien i samarbete med de olika arbetsgrupperna för framtida projekt.

Bland dessa märks t.ex. 210222 Staffan Hübinette. Om cannabis RNS (Riksförbundet Narkotikafritt samhälle) och en arbetsgrupp om "Migration och Integration", se nedan.

Strömstad akademi har även inrättat ett konto för diskussioner etc. "Tvärtänk" som sänder olika diskussioner bland annat på YouTube.

För redaktionskommittén och lokalavdelningarna

*Gudmund Bergqvist Anders Gustavsson
Jens Allwood Bode Janson*

Online föreläsningar Hösten 2020 och våren 2021

Strömstad akademiledamöter som föredragshållare **markerade**

Hösten 2020

200928 - Stephan Vollmer: PhD Astra Zeneca Om corona-vaccin RP

201007 - Randi Myhre & Nour Al Mouslyly: Svenska på jobbet” Immi +SA

201012 - **Rune Wigblad**: Om teknikvärdering RP (SAV 18)

201104 - Cenab Turunc: Religionsdialog i Göteborg Immi + SA

291109 - Jessica Vikberg RNS och Jessica Andersson: Kunskapskällarn Göteborg, Om droger RP

201202 - **Ole Petter Ottersen**: Edward Munch och hans sjukdomar, Uppsala - Sthlmavd + KI

201207 - **Annica Dahlström**: Han, Hon och hjärnan RP

Våren 2021

1. 210128 - **Tomas Bergström Covid 19 & Bode Janzon** Spanska sjukan 1918-20 (SAV 26) SA centralt webinar

2. 210201- Stadsarkitekt Björn Siesjö: Visionen för Göteborgs stadsmiljö RG + SA

3. 210208 - **Jens Allwood**: Tankehistoria- (kognitionshistoria) med språket som utgångspunkt RP

4. 210127 - Leif Eriksson: Moral conflicts - att bibehålla det goda samtalet i en situation med djupa värdekonflikter. Immi + SA

5. 210303 - Cenab Turunc: Religiösa grupper i Mellersta Östern 1 Immi + SA

6. 210308 - Sandra Alm: World Economic Forum and risks RP RactRP

7. 210318 - **Jens Allwood, John Fletcher och Åsa Morberg**: Migration och integration SA centralt webinar (upplagd hemsidan och SAV).

8. 210322 - **Per Flensburg**: Hårt språk på nätet ett hot mot demokratin RP

9. 210324 - Hui Fang: GuanXi och Face - Kommunikation med kineser Immi + SA

10. 210412 - Malin Bork: Rörelser och övningar för kontorsarbetet hemma RG +SA

11. 210421 **Jens Allwood, John Fletcher Åsa Morberg**: Migration och integration 2 SA centralt webinar

12. 210428 - **Jens Allwood**: Integration I spänningsfältet mellan multikulturalism och assimilation Immi + SA +RP

13. 210503 Ali Ahmady: Immigration, integration, friend or foe? An approach on how to solve the integration puzzle. Rotact P RP

15. 210517 **MayLou Wadenberg**: Alcohol/ drug addiction /emergence and treatment options About the Whys´n hows RP + SA

16. 210524 - Cenab Turunc: Religiösa grupper i Mellersta Östern 2 Immi + SA

17. 210524 Anders Hammarberg: Om alkohol och droger central webb SA

Bokanmälan: Pandemier

Bokanmälan: Pandemier – dåtid och nutid för framtid.

Kristina Lindwall Sundel

Världsomspännande farsoter drabbar oss inte så ofta men när det sker ökar såväl nyfikenheten på tidigare perioder med pandemisk sjukdom som intresset för att förstå och hantera olika aspekter och konsekvenser av pågående pandemi. Detta inte minst för att öka kunskapen och beredskapen inför framtida infektiösa utbrott.

Pandemier - dåtid och nutid för framtid är en ny antologi utgiven av Strömstad akademi. Det är namnkunniga personer som bidragit till boken (professorer inom sina områden) och bland författarna finns professor emeritus Lennart Wetterberg med ett kapitel. Bokens tema - pandemier - beskrivs ur historiskt, medicinskt, socialt, psykologiskt och etiskt perspektiv med tonvikt på eller koppling till den pågående pandemin. Efter en exposé över allvarliga och utbredda infektionssjukdomar från antiken och framåt samt några djupdykningar i epidemierna på 1700- och 1800-talet och pandemin på 1900-talet följer problematiseringar ur olika synvinklar av dagens pandemi. Jämförelser mellan olika länders hantering av Covid-19-pandemin görs och några kapitel belyser fysiska och psykologiska konsekvenser av dels sjukdomen, dels de beteendeförändringar som vidtagits. Skolans snabba omställning till fjärrundervisning i samband med nedstängning av skolor behandlas. Boken avslutas med ett intressant kapitel av professor Sten Philipson om prioriteringar i sjukvården och olika principer, etiska och andra, som kan ligga till grund för de beslut som fattas vad gäller till exempel prioriteringar av behandlingsinsatser och turordning till vaccination.

Referent är Kristina Lindwall Sundel, Leg läkare, specialist i psykiatri

